Monika Dubinskaitė-Šmigelskienė,
Ramūnas Šmigelskas

Senosios Ruklos kaimo kapinės

Apie Ruklos (Jonavos r., Ruklo sen.) senąsias kapines žinoma labai mažai. Ši vietovė nepateko į kultūros paveldo specialistų akiratį greičiausiai todėl, kad Ruklos kaimas ir artimiausios apylinkės kariuomenės žinioje yra jau nuo 1931 m., kai įkuriamas Gaižiūnų poligonas, vėliau, nuo 1941 m., poligonu naudojosi Vokietijos kariuomenė, o nuo 1944 m. teritorija yra okupacinės tarybinės kariuomenės žinioje. Ruklos seniūnijos surinktais duomenimis, XIX–XX a. Ruklos kaimas priklausęs Kaišiadorių vyskupijos Gegužinės parapijai. Remiantis Gegužinės parapijos mirties metrikų knygomis, Ruklos kapinėse laidojama iki 1915 m. (*LVIA*, f. 604, ap. 38, b. 300), o gyvųjų asmenų liudijimu iki 1920 m. Nuo 1936 m. Gegužinės parapijos dokumentuose Ruklos kapinės visiškai nebeminimos. Šiuose dokumentuose minima ir kapinėse stovėjusi nedegtų plytų koplyčią (*Karys*, Kaunas, 1937, nr. 23, p. 20.). Nuo 1936 m. Ruklos kaimo gyventojai laidojami Skarulių ir Gegužinės kaimo kapinėse, o nuo 1960 m. – Jonavos kapinėse. Tarybinės okupacijos metu kapinių teritorijoje buvo sandėliuojamos statybinės atliekos. 2004 m. apleistą teritoriją laisvu, nuo tarnybos metu sutvarkė Mokomojo pulko, Algirdo, Vaidoto, Artilerijos batalionų kariai. Buvo pastatytas paminklinis akmuo. Tiksli kapinių vieta ir jų dydis nebuvo žinomas. Kapinių vieta yra žymima 1915, 1933 ir 1935 m žemėlapiuose (1 pav.).

1 pav. Tyrimų situacijos planai ir sugretinimas su 1915 m. planais (raudona linija žymi žvalgymų teritoriją; oranžine spalva žymimi tyrimų plotai). R. Šmigelsko brėž.

Fig. 1. Current aerial view of the site and maps drawn in 1915. The red line indicates the survey area, while orange indicates the excavated trenches.

Ruklos kaime, sklype Karaliaus Mindaugo g. 11, vykdomi statybos karinės technikos aptarnavimo bazės statybos darbai. 2022 m. pabaigoje, vykdant grunto kasimo darbus sklypo P pakraštyje, buvo aptikti žmonių palaikai. 2023 m. palaikų radimo ir artimiausioje aplinkoje buvo atlikti archeologiniai tyrimai. Tiriama vieta nėra įtraukta į KVR.

Archeologiniai darbai vykdyti keliais etapais. Pirmasis etapas pradėtas nuo teritorijos apžiūrėjimo ir pavienių žmonių kaulų surinkimo. Žvalgytas bendras apie 720 m^2 plotas. Antruoju etapu pradėti sandėliuojamo grunto šalinimo darbai. Gruntas buvo mechanizuotai kasamas iš vienos vietos į kitą, jį išbarstant plonais sluoksniais. Šis procesas nuolatos buvo stebimas siekiant įvertinti, ar tarp grunto nėra žmonių kaulų iš suardytų kapų. Perkastas gruntas buvo persijojamas būgniniu grunto sijotuvu. Trečiuoju darbų etapu teritorija į Š nuo žinomos aptiktų palaikų vietos, plonais sluoksniais nukasama paliekant 10–30 cm grunto iki žinomos ir fiksuotos palaidojimų altitudės. Tokiu būdu paruošiama teritorija tolimesniems tyrimams.

Nukasus teritoriją archeologiniai tyrimai vykdyti tiriant 10x1 ir 5x2 m dydžio žvalgomąsias perkasas ir siekiant nustatyti, ties kuria vieta pradedami fiksuoti palaidojimai. Pradžioje tiriamos 3 10x1 m dydžio žvalgomosios perkasos 3 m atstumu viena nuo kitos, orientuotos Š–P kryptimi, taip siekiant aptikti kuo daugiau galimų palaidojimų ir nustatyti kapinių ribą. Taip pat ištirtos 2 5x2 m dydžio perkasos. Ištyrus 5 minėtas perkasas apibrėžta tolimesnių detaliųjų tyrimų teritorija, kuri buvo dar apie 143 m^2 bendro ploto. Ši teritorijos dalis buvo ištirta suformuojant penkias skirtingo dydžio perkasas (1 pav.).

2 pav. Perkasoje 10 atidengti palaidojimai. R. Šmigelsko nuotr.

Fig. 2. Graves unearthed in trench 10.

Tyrimų metu fiksuota įvairių vėlyvų perkasimų, kurie atsirado užkasant šiukšles, tiesiant inžinerinius tinklus. Rasti ir užfiksuoti iš viso 16 palaidojimų, surinkta pavienių žmonių kaulų iš suardytų kapų. Matyt, dalis šių kapų buvo suardyta atliekant grunto kasimo darbus statybų metu. Tankiausias palaidojimas fiksuotas tirtoje 10 perkasoje (2 pav.), kuri buvo į P nuo pirminių aptiktų palaikų. Aptikti palaidojimai datuotini XIX a. II puse–XX a. I puse. Datavimas paremtas tuo, kad įkapių beveik nėra. Aptinkama keletas drabužių sagų,

metalinių ar perlamutrinių, ir rožinio fragmentų. Prie kai kurių palaikų dar išlikę plaukų likučiai. Nemažai aptikta medinių karstų fragmentų, kurie net ir smėlėtame grunte dar nesunykę. Sprendžiant pagal tai labiausiai tikėtina, kad palaidojimai koreliuoja su Gegužinės parapijos mirties liudijimo knygose pateikiamais duomenimis. Atsižvelgiant į tyrimų rezultatus ir į kartografinės medžiagos sugretinimą tikėtina, kad tyrimai vykdyti ties buvusių kapinių ŠV pakraščiu. Kapinės toliau tęsiasi P ir PR kryptimis. Tyrimų metu aptikti palaikai ir pavieniai žmonių kaulai, perlaidoti šalia paminklinio akmens, žyminčio senąsias Ruklos kaimo kapines.

The old Rukla village cemetery

Very little is known about the old cemetery in Rukla (Jonava district, Central Lithuania). The village of Rukla and its immediate surroundings have been associated with the armed forces since 1931. Burials took place in this cemetery until 1920, and from 1936 onwards all mention of it ceased in written sources. Human remains were discovered in the village during construction work at the end of 2022, and archaeological investigations were carried out at location of the remains and in the vicinity in 2023. A survey covered 720 m^2 and involved the collection of individual human bones from the disturbed graves. In addition, 10 trenches of different sizes were excavated, covering 193 m^2 and revealing 16 graves that had been disturbed by later cuts in different periods. Several events caused the disturbance of these burials: the excavation of pits for later burials, Soviet-era earthworks, and the construction works in 2022. The uncovered remains date from the second half of the 19th to the first half of the 20th century. A comparison of maps drawn in 1915 with the results of this investigation revealed that the investigated location was on the NW edge of the former cemetery.

Lukas Gaižauskas,
Divonis Piličiauskas

Tyrimai Macikų lagerio kapinėse ir jų aplinkoje

2023 m. lapkritį KPD užsakymu buvo atlikti detalieji tyrimai Macikų (Šilutės r., Šilutės sen.) nacistinės Vokietijos karo belaisvių stovyklos ir Tarybų Sąjungos GULAG'o lagerio objektų komplekso (UK 17035) apsaugos nuo fizinio poveikio pozonyje, teritorijoje tarp Macikų lagerio kapinių V krašto ir Šyšos upės šlaito (1, 2 pav.). Tyrimai šioje vietoje buvo atliekami dėl planuojamų pylimų ir kelio įrengimo darbų, kurie būtų sunaikinę šioje vietoje esančius kapus. Kad būsimų darbų vietoje yra bent du žmonių palaidojimai, buvo nustatyta anksčiau 2023 m. vykdytų žvalgomųjų tyrimų metu (I. Čičiurkaitė) (p. ??). Detaliųjų tyrimų tikslas buvo iškelti žvalgomųjų tyrimų metu aptiktus ir paliktus palaikus, rasti ir iškelti galimai šioje teritorijoje esančius kitus palaidojimus. Be detaliųjų tyrimų, buvo atlikti ir žvalgomieji tyrimai lagerio belaisvių kapų (UK 26163) teritorijoje. Žvalgomųjų tyrimų tikslas buvo rasti neužlaidotą vietą, kuri būtų tinkama detaliųjų tyrimų metu aptiktiems palaikams perlaidoti.

Karo belaisvių lageris Macikuose įkurtas prasidėjus Vokietijos ir Tarybų Sąjungos karui 1941 m. vasarą. Tai buvo šiauriausia belaisvių kalinimo vieta Trečiajame reiche. Iš pradžių lageryje buvo kalinami Raudonosios armijos kareiviai, kurių vienu metu buvo net 15 000. Spėjama, kad vokiečių okupacijos metais lageryje galėjo žūti 3000–5000 tarybinių karo belaisvių. 1943 m. Macikuose įkurtas dar vienas lageris – *Stalag Luft 6*, kuriame kalinti į nelaisvę patekę sąjungininkų karo lakūnai.